

UTÓSZÓ

A dokumentum-gyűjtemény elolvasása után magától adódik a kérdés: mi történt csaknem hat és fél évi börtönélet után? Hogyan épültek vissza a kiszabadultak az egyházi élet mindennapjaiba?

Az 1964-től (a szabadulás évétől) napjainkig húzódo korszakot két részre oszthatjuk.

Az első 1964-től, a kiszabadulás évétől 1989 decemberéig tartott. Ez a negyedszázad voltaképpen szerves folytatása az előbbi elnyomó rendszernek. Egy mélyhitű, 1948 óta raboskodó görög katolikus egyházi vezető figyelmeztetett a kiszabadulás előtti hetekben: „Most ebből a szűk cellából egy tágasabb cellába kerülünk. De ne feledjétek, az is cella!” A fogságviselt lelképásztorok, külföldi nyomásra, gyülekezeti szolgálatot kaptak. Vissza ugyan nem mehettek abba a gyülekezetbe, amelyből elhurcolták őket, de helyettes lelkészekként, kis gyülekezetekbe nyertek elhelyezést. Az egyház főtisztségesei, az államhatósággal együtt, kilátásba helyezték az újbóli letartóztatást arra az esetre, ha a továbbiakban nem adják jelét lojalitásuknak. Ha nem engedelmessé válnak mindenben, feltétel nélkül a hatalomnak. A két, állami és egyházi hatalom nem is vált el egymástól, amennyiben az egyházi hatóság az állami hatóság végrehajtó szervévé alacsonyodott. A fenyegetőzéseknek az adott különös súlyt, hogy a politikai elítéltek nem amnesztia, hanem kegyelmi rendelet folytán kerültek szabadlábra. A kegyelmi végzés esetén csak a büntetés megszakításáról, de nem a kiszabott ítélet megsemmisítéséről volt szó, ebben tért el az amnesztiától. Így aztán tulajdonképpen bármikor visszatoloncolhatták őket a börtönbe.

Valójában a börtön előtti állapothoz képest sem az állam és az egyház, sem pedig a szabadon bocsátottak men-

talításában nem állott be változás. A kihallgatások, besti-
alitások, fenyegetések továbbra is napirenden voltak.
Újabb gyakori házkutatások, könyvek és levelek elkobzása,
a kapcsolattartások szigorú ellenőrzése, követés, külön-
böző formái a zaklatásnak– ez jutott osztályrészül a börtönviselteknek a „szabad” életben. Volt olyan lelkipásztor is, akit sajtóvétség címen újabb büntetőeljárás beindításával akartak megfélemlíteni.

Buthi Sándor tragikus halála után Papp László ügyelt püspöki minőségben a nagyváradai egyházkerületben a „jó-rendre”. Nem igen volt olyan lelkipásztori gyűlés, amelyen valamilyen formában ne melegítették volna fel a bethánista lelkipásztorok ügyét. Az egyházkerületi találkozók kitüntetett pillanatai voltak a „kegyes” lelkipásztorok kigúnyolásai; az egybegyűlt lelkészek közül sokan nagyokat szórakoztak a főpásztori jelre.

Az áthelyezések, drasztikus intézkedések ellenére az ébredés parazsa nem hamvadt el. A közösségi életre és az egyház babiloni fogságából kiszabadulni vágyók, e kettős illegalitásban (egyházi és állami) azt a csodát is átélték, hogy az evangélium után óhajtozók legtöbbször a fiatalabb nemzedékből került ki, köztük teológusok is jó néhányan. Ez a megújulást sóvárgó nemzedék Adullám barlangbeli korszaka volt. Amiképpen Dávid is, Saul királysága alatt, a kegyetlen üldözés idején, Adullám barlangjában talált menedéket, a többi „szegény legénnyel” együtt, úgy ezek a mindent megtapsolni már nem akaró fiatalok a föld alatt is megkeresték azt az evangéliumot, amelyet a föld felszínén már alig lehetett megtalálni.

A börtönviseltek gyermekei felsőbb, egyetemi rangú intézetekbe sem kerülhettek atyáik múltja miatt, sőt némelyek még a teológiai felvételi vizsgára sem kaphatták meg a szükséges püspöki jóváhagyást. A hitüket komolyabban veendő teológusokat az állambiztonság szervei kihallgatták, s az intézetből való eltávolításukat helyezték kilátásba, ha meg nem „javulnak”. Mindez annak ellenére történt, hogy ezek a teológusok a tanulmányi eredmény tekintetében is derekasan megállták a helyüket.

A kicsiny kezdet szívósabbnak bizonyult az elnyomásnál. Noha az állam által is jóváhagyott Statútum (egyházalkotmány) előírta és garantálta a lelkipásztorok és presbiterek (!) szolgálati kötelezettségeit, sem a vallástanítást, sem az ifjúsági bibliaórákat, családlátogatásokat és lelkigondozásokat nem nézték jó szemmel. A nagyváradi egyházkerületben püspöki tekintéllyel tiltották le az imaheteket, a bibliaórákat csak egy liturgikus hétköznapi istentisztelet keretében lehetett megtartani, hozzászólás vagy megbeszélés nélkül. Sokhelyütt még ma is ez a –kétségtelenül kényelmes – gyakorlat van (1995-ben!). Ilyen körülmények között a megbeszéléses bibliaórák és a közös imaalkalmak magánházakba szorultak. Ebben az időszakban az állami ünnepeket, az egy-két napos munkaszüneteket is igei összejövetelek megtartására használták fel azok, akik a missziói munkában nem lankadtak. Fiatal lelkipásztorok földalatti szemináriumi oktatásban részesítették azokat, akik erre vágytak.

Az elszigeteltség állapotában minden tekintetben megálló mozzanat lehetett az 1970-es árvíz. A szigorú határzár felengedett a külföldi segélyszállítmányok előtt és a nyugati segélyszervezetek ténykedéseire való tekintettel immár nem lehetett, ebben a rövid időszakban legalábbis, drasztikus fenyegetésekkel élni a hívő ellenzék felé, amely a segélyek átvevésében és elosztásában is kivette a részét. Ám az élelmiszerekkel együtt több tízezer biblia és keresztyén irodalom is érkezett az országba. A bibliákat rejtő dobozokon a „B-vitamin” felirat díszelgett – íme egyetlen példája a szeretet leleményességének.

A börtönből szabadultak közül, leromlott egészségi állapotuk miatt, két-három éven belül elhunytak: Fekete János nyugdíjas, volt karácsonyfalvi lelkipásztor; Nagy Jenő marosvásárhelyi presbiter és Patócs Erzsébet nagyszalontai leány testvérünk. Mindhárman gazdagon megáldottak szolgálatukban és megalkuvás nélkül hűségesek maradtak az evangélium ügyéhez. Elköltözött Porcsalmi József zilahi órás, Bakó Pál marosvásárhelyi szabó és id. Püsök Miklós zilahi kőműves is.

Nagyjából ilyen állami és egyházi helyzetben érték meg az 1989. december végi politikai fordulatot.

Megjegyzésre méltó, hogy azok a lelkipásztorok, akik hitükért a szenvedés kegyelmében részesültek, noha a neo-protestáns közösségek részéről anyagilag is kecsgetető meghívásokat kaptak az áttérésre, egyetlenegy sem hagyta ott egyházát, az abban levő „nem egyháztól” kapott megaláztatások ellenére sem, mert tudván tudták, hogy „ellenségek ugyan az evangéliumra nézve, de szerelme-tek az atyákért” (Róm 11,28).

A második korszak 1989 decemberétől a mai napig alig öt évet ölel fel. A CE Szövetség a diktatúra megszűnésével szükségét érezte egy új szervezeti szabályzat megalkotásának. Egyáltalán nem állt szándékában az új egyházi apparátus megkerülése, hiszen most már legális helyzetben volt a régi Statútum alapján, amelyet a hivatalos egyház csaknem egy évszázadon át elfogadott és soha nem függesztett fel. Az új szervezeti szabályzat a jogi személyiség elnyerésének alapjára épül. A saját hagyományához képest megkívánta őrizni a klasszikus egyesületi függetlenséget. Ez azonban, ismét csak a mozgalom hagyományainak szellemében, nem a Szentírástól, sem pedig a hitvallásainktól való függetlenséget jelenti. (Ám az egyházunkba is jócskán betört nem biblikus, szekularizációs szemléletekkel szembeni felvérteztséget tűzi ki célul, missziói elkötelezettséggel.) Érthetetlen módon az egyház és a szövetség történetében még soha nem volt arra példa, hogy a CE, jóllehet számbelileg igen kicsi – votum non numeratur, sed ponderatur –, közössége ekkora sokkhatást váltson ki mint napjainkban, és a képtelenebbnél képtelenebb gyanúsítások és vádak özönét indítsa el: egységbontás, elszakadás, szektáskodás, nemzetietlenség, kultúraellenesség szóval a régi, a kommunista diktatúra idején kicsiszolódott fogalomhasználat a „szabad” és mérhetetlenül felelőtlen médiákban fölerősítve. Mindez, persze, talán a hiányzó történeti távlat miatt ilyen érthetetlen, mindazonáltal egyházunk szellemi állapotának hitelesen hű képe.

A politikai rendszerváltozás nem járt együtt az egyházi

szemléletváltással. Valójában nem a biblikus szempontok érvényesülnek az egyházi közélet új alapokra való helyezésében.

A CE szövetségi munka szeretné fölöslegessé tenni önmagát, de válhat-e azzá, ha a régi szemlélet tovább él, és ha mi több az egyházi összegyülekezések és az egyházi sajtó jószerevével egyetlen belső gondot jelöl meg az egyház életében, ez pedig az a veszély, amelyet az egyházunkhoz vérük árán hű lelkészek és egyszerű tagok jelentenek? Feleslegesnek tudhatja-e magát a CE, amikor a gyűlékezésekben, az egyházi demokrácia leple alatt kicsinyes presztízs-harcokba rángattnak bele, a manipuláció jól bevált és kipróbált eszközeivel a presbiteri testületek? Vajon szükségtelen-e a lelki megújulás akkor, amikor az egyház továbbra is csak a tömegekkel kíván számolni? Hallgathat-e ez a közösség, amikor a legtekintélyesebb fórumokról is naiv, tájékozatlan, minden alapokat nélkülöző (minden bizonnyal a rossz lelkiismeret elfojtását célzó) megfogalmazások látnak napvilágot?

Ez a közösségi munka, noha hivatalos elbírálás szerint nem minősül reformátusnak, továbbra is reformátoraink gyakorlatba is átültetett hitbeli meggyőződését tartja szem előtt. Luther Márton a mélyebbre vágyók közösségi foglalkoztatását szorgalmazza. „A német mise és az istentisztelet rendje” című művében a „per mutuum colloquium et consolatio fratrum” feladatát szánja a lekipásztori képesítéssel nem bíró, egyszerű hívő egyháztagek számára is (Schmalkadeni Artikulus 111/4). Kálvin János ugyanennek a kívánságának ad hangot az evangéliumról és a kegyelemből többre vágyók figyelembevételével kapcsolatosan.

Addig amíg az ilyen irányú gondolkozás vezető körökben helyet nem talál, ez a szövetségi munka nem tarthatja magát feleslegesnek. Sőt sóvárogva várja az igehirdetésben, az egyházépítésben, a megszentelődő létben, az egyház vezetésében és a teológiai gondolkozásban az igei szempontok érvényesülését. Azonban azt is meg kell mondani, hogy a szövetség jogi nemléte semmit nem oldana a jelenlegi feszültségeken, amiképpen jogi személyné váló vá-

lása előtt sem volt csúfolódó gáncsoskodások nélküli egy, a gyakorlatba ültetett evangéliumi meggyőződést vallani.

Gyakran találkozunk hivatalos részről ezzel az ellenvetéssel: „Mi is azt akarjuk, amit a CE.” Azon túlmenően, hogy ezt a szándékot a gyakorlat nem mutatja, azért, ennyire problémátlanak, „ugyanazon célok” elérését nehezen elgondolhatni különböző evangéliumi szemléletek alapján.

Es még valami: a hivatalos gondolkodás a CE nélkül akarná azt, amit a CE nem akar az egyház nélkül.

A CE-s jelző nem csak a múltban, de máiglan is megbélyegző.

Mi változott hát lényeg szerint a múlthoz képest?

„Másfél évtized sem kellett hozzá és a puritánok igaza kiderült. A hitbeli ébredést nem pótolhatja az egyházi hatalom központosítása. Bizony ébredés nélkül elfolyik a víz az egyház hajója alól” – figyelmeztet Török István nyugalmazott professzor „Egyházkormányzás és ébredés” című, 1972-ben megjelent dolgozatában.

320 év után is ugyanazok a szemléletek ütköznek, mint amelyeknek Spener Jakab Fülöp „Pia desideria” (1675) című munkájában máig érvényesen hangot ad.

Az egyház elnéptelenedésének és vissza-klerikalizálásának lehetséges orvossága ma is, mindegy, hogy milyen jelzővel illet éppen a kortársi szűklátókörűség, az alább felsoroltakban lehet:

1. Szükséges a Szentírásnak alaposabb, mélyebb megismerése.
2. Meg kell valósítani az egyetemes papságot.
3. A keresztyén tanítást át kell ültetni a mindennapi életbe.
4. Kerülni kell a szenvedélyes hitvitákat.
5. Meg kell reformálni a lelkészképzést.
6. Az igehirdetésnek legyen ébresztő, építő jellege.
7. Az egyházfegyelmet gyakorolni kell.

Az egyház megújításán nem csak bethánista lelkészek fáradoznak. A CE-től idegen az a szemlélet, mely ennek a munkának a kisajátítását szándékozza. Az egyházi közállá-

pot lelkiekben, szellemiekben egyaránt jóval sötétebb, semmint érdemes volna a monopóliumok felől vitatkozni. Ám, egy egyesületnek a puszta léte, sok más egyesület mellett, elegendő indoka-e annak, hogy azok, akik nem hatalmi avagy kortes megfontolásokból, tehát jó lelkiismerettel munkálkodnak a megújuláson, szembe álljanak egymással?

Néhány élet nyitott könyvét tartjuk a kezünkben. A felette való keserőségek áldásaikat is megmutatják. Ennek bizonyosságai ők, akik egyházukat változatlanul a Krisztus egyházának tartják. Mert nem ők választottak maguknak felekezetet, hanem, Isten titokzatos és felmérhetetlen akaratából, éppen ebben a felekezetben választotta el magának őket az Úr. Amiért is otthon vannak benne.

Mert aki előbb választott, annak a szava áll meg mindörökké.

ID. VISKY FERENC